

Özet

Tarih boyunca Orta Asya'dan Anadolu'ya kadar Türk sanatkarlarının sadece düğüm örmekle kalmayıp, kültür ve inanç sistemlerini de derinden benimsedikleri, desenlerinde sembolik anlamlarla dolu mesajlar aktardıkları bilinmektedir. Ancak bu gizemli dili günümüzün seri üretilen eserlerinde bulamıyoruz ve hala tüm eserlerde bulunduğunu iddia edemeyiz. Dünya halı tarihinde oldukça önemli bir yere sahip olan Türk halılarının kökeni, Orta Asya Türkleri tarafından yapılan, dünyanın en eski ve ilk düğümlü halıları olan Pazırık halılarına kadar uzanmaktadır. Pazırık'tan bu yana Türk sanatçılar, gündelik tekstiller ve ticari amaçla üretilen taklitler dışında tüm eserlerine mutlak anlam, dil ve söylem yüklemişlerdir. Bu sembolik ifadeyi Pazırık merkezindeki 24 yıldızda, Oğuz boyunun 24 oymağa bölünmesinde ve Selçuklu hanedanının İslam kültürüyle yeni oluşumunda görmek mümkündür. Türk kilim geleneği Anadolu Selçukluları tarafından da sürdürülmüştür. Bu eşsiz sanat, Anadolu'da dokunan Selçuklu halılarında doruğa ulaştı. Türk halı sanatının ikinci görkemli dönemi 16. yüzyılda Uşak ve çevresinde dokunan madalyon motifleri ve çiçek desenli halılarla başlamıştır. 16. yüzyıl Osmanlı İmparatorluğu dönemine rastlamaktadır. 19. yüzyıl, Bursa ve çevresinde natüralist halı dokumanın altın çağını yaşadı. Türk medeniyetinin ve kültürünün ayrılmaz bir parçası olan el dokuması kilimler, tarih boyunca yabancıların ayrıcalığı olarak değerlendirilmiş ve bunların resimlerle tasvir edilmesi moda olmuştur. Rönesans döneminde Avrupalı ressamlar tarafından çeşitli ülkelere yapılan dini ve sosyal temalı tablolarında yer alan Türk halıları, zenginliğin ve ihtişamın ifadesi olarak kabul edilmiştir. Bu çalışmada, Türk halılı batılı ressamların yapmış olduğu resimler üzerine literatür çalışması yapılmıştır. Ayrıca incelediğimiz resimlerin ressamları ortaya koydukları resimler ve Türk halılarının motif özellikleri ayrıntılı olarak ele alınmıştır. Sanat tarihi disiplini içerisinde halıların Türk kültür tarihindeki yeri ve Türk kültürüne etkilerinin ortaya konulması amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Halı, Sanat, Kültür, Türk Halısı, Rönesans, Resim.

Abstract

Throughout history, it is known that Turkish artisans from Central Asia to Anatolia have not only knitted knots, but also deeply embraced their culture and belief systems and conveyed messages full of symbolic meanings in their patterns. However, we cannot find this mysterious language in today's mass-produced artefacts and we cannot claim that it is still present in all artefacts. The origin of Turkish carpets, which have a very important place in the world carpet history, dates back to Pazırık carpets, the oldest and first knotted carpets in the world, made by the Central Asian Turks. Since Pazırık, Turkish artists have attributed absolute meaning, language and discourse to all their works, except for everyday textiles and imitations produced for commercial purposes. This symbolic expression can be seen in the 24 stars in the centre of Pazırık, the division of the Oghuz tribe into 24 tribes and the new formation of the Seljuk dynasty with Islamic culture. The Turkish rug tradition was continued by the Anatolian Seljuks. This unique art reached its peak in the Seljuk carpets woven in Anatolia. The second glorious period of Turkish carpet art began in the 16th century with the medallion motifs and floral patterned carpets woven in Uşak and its surroundings. The 16th century coincides with the period of the Ottoman Empire. The 19th century saw the golden age of naturalistic carpet weaving in and around Bursa. Throughout history,

¹ Prof Dr. Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Sanat, Tasarım ve Mimarlık Fakültesi, Resim A.S.D., mustafadigler1@kmu.edu.tr, Karaman/Türkiye. , <https://orcid.org/0000-0002-0784-4463>

hand-woven rugs, which are an integral part of Turkish civilisation and culture, have been considered the privilege of foreigners and it has been fashionable to depict them in paintings. Turkish carpets, which were included in religious and social themed paintings made by European painters in various countries during the Renaissance period, were accepted as the expression of wealth and splendour. In this study, a literature study was conducted on the paintings of western painters with Turkish carpets. In addition, the painters of the paintings we examined and the motif characteristics of Turkish carpets were discussed in detail. Within the discipline of art history, it is aimed to reveal the place of carpets in Turkish cultural history and their effects on Turkish culture.

Key Words: Carpet, Art, Culture, Turkish Carpet, Renaissance, Painting.

Giriş

Orta Asya'da Türklerin yaşadığı bölgelerden gelen düğümlü halı sanatı, Türk kültürünün zenginliğini ve yaratıcılığını gözler önüne seren önemli bir gelenektir. Bu sanat formunun kökenleri, Türklerin göçebe yaşam tarzının bir yansıması olarak, onları yüzyıllar boyunca takip ettikleri farklı coğrafyalarda şekillenmiştir. Orta Asya'dan elde edilen arkeolojik buluntular, bu eşsiz sanatın öncülerinin Türkler olduğunu kanıtlar niteliktedir.

Türkler, sahip oldukları halı yapım geleneğini, farklı kültürlerle etkileşimde bulunarak geliştirmiş ve zenginleştirmişlerdir. Bu süreçte, halı sanatı sadece bir sanat dalı değil, aynı zamanda Türklerin sosyal, kültürel ve ekonomik yaşamlarının da bir parçası olmuştur. Halıların dokuma teknikleri, desenleri ve motifleri, bu sürecin bir yansıması olarak farklı coğrafyalardaki etkileşimleri göstermektedir.

Türklerin halı dokumacılığı konusundaki yetenekleri ve bu alandaki yenilikçiliği, onlara önemli bir başarı kazandırmıştır. Anadolu'da ve daha geniş bir coğrafyada, Türk halı dokumacılığı hem geleneksel motifler hem de modern tasarımlar ile hala canlı bir şekilde sürdürülmektedir. Anadolu'nun dört bir yanında birbirinden zengin desenlerle işlenen halılar, bu geleneğin sürekliliğini ve evrenselliğini gösterir.

Halı sanatı, Türk kültürünün en güzel örneklerinden birini temsil ederken, aynı zamanda tarihsel ve kültürel kimliklerinin önemli bir parçasını da oluşturur. Bu gelenek, Türklerin zengin kültürel mirasının korunmasını ve gelecek nesillere aktarılmasını sağlayan önemli bir unsur olmaya devam etmektedir.

Türk ve dünya halı tarihinin bilinen en eski düğümlü (Gördes düğümü) halısı, 1947 yılında Güney Sibirya'nın Altay bölgesindeki Pazırık'ta bulunan (Franses, 2007, s.39) ve M.Ö. 3.-2. yüzyıllara tarihlenen (Aslanapa, 2005, s.16) Asya Hunlarına ait Pazırık Halısı, halı sanatının kökenlerine dair önemli bir örnek teşkil etmektedir ve Orta Asya Türklerinin geleneksel sanatları arasında özel bir önem taşımaktadır. (Yetkin, 1981, s.6).

Asya Hunlarına ait Pazırık Halısı, halı sanatının kökenlerine dair önemli bir örnek teşkil etmektedir ve Orta Asya Türklerinin geleneksel sanatları arasında özel bir önem taşımaktadır. Bu halı, yalnızca estetik bir değer sunmakla kalmayıp, aynı zamanda Türk halklarının sosyal ve kültürel tarihine dair derinlemesine bilgiler sunan bir tarihi belge niteliğindedir.

Anadolu'nun Selçuklu Devleti ve Osmanlı İmparatorluğu dönemlerinde halı üretimi, bu zengin geleneğin evrimsel bir süreç içinde devam etmesini sağlamıştır. 13. yüzyıldan 19. yüzyıla kadar olan dönemde, halıcılık sanatı sistemli ve düzenli bir şekilde gelişmiş, her dönem kendi içinde yenilikler ve özgün halı çeşitleri üretmiştir. Bu süreç, hem teknik olarak hem de estetik olarak farklı özellikler barındıran halıların ortaya çıkmasına yol açmıştır.

Selçuklu ve Osmanlı dönemi halı dokumalarında, motiflerin ve desenlerin çeşitlilik göstermesi, bu sanatın sadece bir süs eşyası olmanın ötesine geçtiğini, aynı zamanda bir kültürel ifade biçimi haline geldiğini göstermektedir. Dönemin halıları, hem yerel gelenekleri hem de uluslararası sanat akımlarını yansıtarak, Türk halı sanatının dünya çapında tanınmasına zemin hazırlamıştır.

Halı sanatı Orta Asya'dan Anadolu'ya uzanan bir yolculukta, Türk kültürünün önemli bir parçası olarak varlığını sürdürmüş ve gelişimini sürdürmüştür. Bu gelenek, sadece geçmişin izlerini taşımakla kalmayıp, günümüzde de devam eden bir sanat dalı olarak evrensel bir değer kazanmaya devam etmektedir.

Türk halı sanatı, tarih boyunca Türklerin yaşam tarzlarını ve kültürel değerlerini yansıtan önemli bir sanat formu olmuştur. Orta Asya'daki Türk yerleşimlerinden gelen düğümlü halılar, bu sanatın bilinen en eski örnekleri arasında yer alır. Türkler, Orta Asya bozkırlarının zorlu iklim koşullarından korunmak için bolca elde bulunan koyun yünü kullanarak, halı dokuma sanatını geliştirmiştir.

Bu süreç, Türklerin halı sanatını iz taşıdıkları coğrafyalarda yaymalarıyla, dünya genelinde tanınmasına katkıda bulunmuştur. Halı dokuma sanatı, M.Ö. 3. ve 2. yüzyıllardan itibaren Türk geleneksel sanatları arasında önemli bir yer tutmakta ve yüzyıllar içinde evrilerek Anadolu'nun farklı bölgelerinde zengin desen çeşitliliği ile devam etmektedir.

Türk halıları, sadece işlevsellikleri ile değil, aynı zamanda estetik değerleri ile de dikkat çekmektedir. Her bir halı, kendi döneminin kültürünü, estetik anlayışını ve geleneklerini yansıtan özgün bir sanat eseridir. Bu zengin desen ve motif çeşitliliği, Türk halıcılığının uluslararası alanda tanınmasını sağlayan önemli bir unsurdur.

Türk halı sanatı, kökleri derinlere inen, tarih boyunca gelişen ve evrilen bir kültürel miras olarak günümüzde de önemli bir yere sahiptir. Hem Türk toplumunun hem de dünya sanatının zenginliğine katkıda bulunmaya devam etmektedir.

Türk halılarının etkisi, Orta Asya'dan Avrupa'ya kadar geniş bir coğrafyaya yayılmıştır. 15. yüzyıldan itibaren Anadolu'dan ihraç edilen bu halılar, Avrupa'da büyük ilgi görmüş ve Avrupalı sanatçılar tarafından eserlerinde ustaca resmedilmiştir. Bu sanatçıların yaratmış olduğu tasvirler, Türk halılarının tarihine dair güvenilir kaynaklar olarak öne çıkmaktadır. Özellikle 15. yüzyılın ortalarından itibaren, Avrupalı ressamın eserlerinde görülen halı grupları bu ressamın isimleriyle anılmıştır.

14-15. yüzyıllar boyunca Türk halı sanatında önemli bir evrilme yaşanmış ve hayvan figürlü halıların yanı sıra geometrik desenlerin ön plana çıktığı yeni bir halı grubu ortaya çıkmıştır. Bu dönemde yapılan halılarda yüzey, genellikle kare veya dikdörtgen bölmelere ayrılarak düzenlenmiştir. Bu geometrik desenler, sanatın estetik yönünü zenginleştirmiş ve dinamik bir görsellik kazandırmıştır.

Geometrik bitki desenlerinin de kullanıldığı bu halılarda, simetri ve düzen önemli bir rol oynamaktadır. Bu desenler, hem geleneksel motifleri bünyesinde barındırırken hem de dönemin sanat anlayışını yansıtan özgün çalışmalar olarak kabul edilmektedir. Geometrik kompozisyonlar, Türk halı sanatının çeşitliliğini ve zenginliğini artırmış, aynı zamanda bu sanatın evrensel bir dille ifade edilmesine olanak tanımıştır.

Bu dönem, Türk halı sanatında yalnızca sanatsal bir dönüşüm değil, aynı zamanda kültürel etkileşimlerin ve değişimlerin de bir göstergesidir. Geometrik desenli halılar, zamanla Türk halıcılığının önemli bir parçası haline gelmiş ve çeşitli bölgelerde farklı tarzlarla yorumlanmıştır. 14-15. yüzyıllar, Türk halı sanatında yeniliklerin ve farklı üslupların ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır.

Halı resimlerine ilişkin en eski bilgiler Anadolu Selçuklu kaynaklarında bulunmaktadır. Ebu'l-Fida, 13. yüzyılda Türkmen halılarının diğer tüm ülkelere ihraç edildiğini belirtmiştir (Aslanapa, 2005:59). Ayrıca İtalyan kâşif Marco Polo, 1271 yılında Anadolu'yu ziyareti sırasında dünyanın en iyi ve en güzel halılarının Konya başta olmak üzere çeşitli merkezlerde dokunduğunu bildirmiştir (Polo, 1955:35-37). Anadolu halılarının Irak, Suriye, Mısır, Hindistan ve Çin'e ihraç edildiği ve İtalyan tüccarlar aracılığıyla Avrupa'ya yayıldığı bilinmektedir (Sönmez, 2006, s.55). Çok sayıda yazılı ve görsel belge,

Doğu Avrupa ülkelerinde Türk halılarına önemli bir talep olduğunu göstermektedir. XV. ve XVI. yüzyıl başlarına ait belgelerde adı geçen halıların çoğu Türk kökenlidir ve Osmanlı topraklarında üretilmiştir (Sherill, 1996, s.16-17).

Diğer Avrupalı aristokratlarda olduğu gibi, Rönesans döneminde İngiliz aristokratlarında da portreciliğin heykeltıraşlığın bir simgesi olarak görülmesi, portre resminin gelişmesine büyük katkı sağlamış ve Türk halıları bu dönemde aristokratların portrelerinde ve aile resimlerinde yer almaya başlamıştır (Yetkin, 1964, s.208-222). Bu eserlerde görülen Anadolu-Türk halılarının en çok tasvir edilen tipleri hayvan desenli Selçuklu halıları veya küçük bitki desenli Tip I Holbein halıları, Tip II Holbein halıları (Lotto halıları), Tip III büyük desenli Holbein halıları, Tip IV.

Bu bağlamda, büyük desenli Holbein halıları ve klasik dönemin yıldız halıları olarak bilinen Osmanlı halıları önemli bir yer edinmektedir. Rönesans ressamı Hans Holbein ve Lorenzo Lotto'nun adlarını taşıyan bu halıların yanı sıra, dönemin aristokratları da özel amblemlili Uşak halılarını sipariş etmiştir.

Bir Türk halısını tanımlayan ilk İngilizce kaynak Antony Querrinus adlı bir kişi tarafından yazılmış bir belgedir. Belge, 1439 yılında Saint John Manastırı başrahibi için satın alınan halıların vergi muafiyetini göstermektedir. Belge, Venedikli ve Cenevizli tüccarların Türk halılarını İngiliz yün halılarıyla değiştirdiklerini belgeliyor. Belgeye göre Ceneviz vatandaşı ve tüccarı Antonio Gallio, 1492 yılında elli Türk halısından kırkını değiştirerek çok yüksek bir gelir elde etmiş, hatta 1494 yılında Londra'ya daha fazla Türk halısı ile dönmüştür (Yıldız, 2002, s.574).

Bu çalışma, Türk halı sanatının tarihsel gelişimini, motif özelliklerini ve Avrupa'da yarattığı etkiyi incelemeyi amaçlamaktadır.

1. Batı resminde Türk Halılarının Etkisi

İki farklı sanat formunun -halı ve resim- birleşimi sayesinde ortaya çıkan zengin ve estetik bir etkileşimdir. Türk halıları, tarih boyunca yerli ve yabancı birçok ressamın ilgisini çekmiş ve onların eserlerinde önemli bir yer edinmiştir. Halıların kullanımı, sadece zemin veya masa örtüsü olarak değil; duvar dekorasyonu gibi farklı alanlarda da karşımıza çıkmaktadır. Bu eserler, "Doğu'nun lüksleri" olarak adlandırılan halıların, yalnızca iç mekanları süslemekle kalmayıp, aynı zamanda tüccarların pazarlarda alıp sattığı değerli nesnelere olduğunu da göstermektedir.

Türk halıları, resimlerde detaylarıyla ortaya çıkarken, sanatçılar bu sanatsal desenleri ve renkleri eserlerine yansıtılmışlardır. Tablolardaki halılar, izleyicilere dönemin dokuma kültürü hakkında bilgi sunarken, ressamın yapmış oldukları resimlerin tarihleri de halıların hangi dönemlere ait olduğu konusunda da ipuçları verir. Bu bağlamda, halıların tarif edildiği resimler, Türk halı sanatının tarihsel gelişiminin izlenmesi açısından önemli birer referans kaynağıdır.

15. ve 16. yüzyıllarda Türk dokumalarına dair neredeyse hiçbir eser günümüze ulaşmamışken, o döneme ait ressamın eserleri sayesinde bu sanatın nasıl bir yol izlediği anlaşılmaktadır. Özellikle Avrupalı sanatçılar, Türk halılarını eserlerine dahil ederek bu geleneksel sanat formuna bir tür hayranlık göstermişlerdir. Bu durum, farklı kültürlerin etkileşimini ve Batı'daki Türk halılarına olan ilginin ne denli derin olduğunu ortaya koymaktadır.

Kendisinin yapamadığını başkalarının yapmasına izin vermek, günümüz uygar toplumlarının ulaşmak istediği kültür düzeyinin bir ölçüsüdür (Uğurlu, 1987:4). Bozkırın göçebe sanatçısı, sanatsal eğilimlerini yerleşik uygarlığın sanatçısından farklı bir biçimde yansıtılabiliyordu (Diyarbakırlı, 1969: 142).

Kesinlikle, Avrupalı ressamın Osmanlı halılarını tasvir etmeleri, kültürel etkileşimin ve sanatın evrenselliğinin güzel bir örneğidir. Osmanlı halıları, zengin renkleri, karmaşık desenleri ve estetik değerleri ile dikkat çekmiş, bu durum Avrupa sanatında da yankı bulmuştur.

Bu halılar, sadece dekoratif bir unsur olmanın ötesinde, dönemin zenginlik ve zarafet simgeleri olarak öne çıkmıştır. Avrupalı ressamalar, bu halıları eserlerine dahil ederek, Osmanlı kültürüne duydukları hayranlık ve ilgiyi ifade etmişlerdir. Bu durum, farklı kültürlerin birbirinden beslenmesi ve sanatsal anlamda hibridleşmenin bir yansımasıdır. Halıların tasvir edildiği tablolar, o dönemin estetik anlayışının yanı sıra, sanatçıların ve izleyicilerin kültürel birikimlerine de yeni bir boyut kazandırmıştır.

Bu etkileşim, aynı zamanda Osmanlı halılarının Avrupa pazarında da değer bulmasına ve bu ülkelerde daha geniş kitlelere ulaşmasına olanak tanımıştır. Sonuç olarak, Avrupalı sanatçıların Osmanlı halılarına olan ilgisi, sadece bir taklit değil, aynı zamanda bir takdir ve kültürel paylaşımın ifadesidir. Bu bağlamda, halıların resimlerdeki yeri, hem sanat tarihi açısından hem de toplumsal etkileşimler açısından büyük bir öneme sahiptir.

XV. Yüzyılın ikinci yarısında Avrupalı bazı İtalyan, Flaman ve Alman ressamaların resimlerinde Selçuklu ve Osmanlı halılarının desenlerine benzer halılar görmek mümkündür (Yetkin, 1964: 206). Hans Holbein bu halıları resimlerinde sıklıkla kullandığı için bunlara Holbein halıları adı verilmiştir. Holbein halıları adı verilen tablolarda tasvir edilen bu halılar, aynı zamanda dönemin kumaşları hakkında bilgi edinmemize de yardımcı oldu. Holbein halısı, Memling halısı veya benzeri Bellini halısı gibi bu isimlerin tamamı Avrupalı araştırmacılar tarafından verilmiş ve daha sonra Türk bilim adamları ve sanatçılar tarafından devam ettirilmiştir. Bazı araştırmacılar literatürde bu isimlerin yanlış olduğunu iddia ederken halılar bu isimlerle anılmaya devam etti. Bilim ve sanat dünyasında bu tarihi halılardan bahsederken ve bu alanda eğitim verirken, bu isimlendirmedeki çok seslilik nedeniyle oldukça karmaşık olduklarını ve herkesin onları farklı isimlerle andığını anlayabiliriz. Ancak bu halılara erken dönem Osmanlı halıları demek daha doğrudur. (Aytaç-Aksoy, 2006: 3)

Macaristan'da Protestan, Lüteriyan ve Kalvinist kiliselerin boş duvarları Türk halılarıyla süslendi. Cenaze törenlerinde katafalk'ın Türk halılarıyla kaplanması da yaygındı (Batarı, 1975: 74-79). 15. yüzyıldan sonra Türk halıları Balkanlar ve Avrupa'da büyük talep görmeye başladı. Örneğin İtalya'da Türk halısı almaya gücü yetmeyenlerin bu ayrıcalığı kiralayarak elde etmeye çalıştıkları biliniyor. Öyle ki balkondan sarkan Türk halısı zenginlik ve asaletin simgesi haline gelmiştir. (Rosamond, 2005: 126-156).

Goblenlerin (duvar halılarının) sanatsal işlevi ise dikkat çekmek ve belirli kişilere, olaylara veya temalara odaklanmaktır. Rönesans döneminde, bu duvar halıları genellikle dini figürleri ve olayları temsil etse de zamanla temaları çeşitlenmiş ve sosyal statüyü simgelemeye başlamıştır. İlk etapta sadece soylular ve kraliyet ailesine ait olan bu lüks ürünler; zamanla burjuva ve tüccar portrelerinde de yer bulmuştur. Ancak 17. yüzyıl sonları ve 18. yüzyılda halı tasvirlerine olan ilgi azalmış ve sanat eserlerinde ayrıntılara verilen önem düşmüştür.

Türk halıları Batı resminde önemli bir yer edinmiş ve bu etkileşim iki sanat alanında da ilham verici bir zenginlik yaratmıştır. Halıların detayları ve estetiği, dönemin sosyal ve kültürel yapısını anlamak açısından da büyük bir önem taşımaktadır. Türk halıları, tarih boyunca Batılı sanatçıların eserlerinde hem bir süs unsuru olarak hem de kültürel bir bağ gereği yer bulmuş ve bu yolla sanat tarihinde kalıcı bir etki oluşturmuştur.

2. Sanatçıların İsimlerini Taşıyan Halı Desenleri

Sanatçıların isimlerini taşıyan halı desenleri, İslam halıcılığının gelişimi ve Batı sanatındaki etkisi açısından oldukça ilginç bir konudur. Avrupalı ressamaların bu halıları eserlerine dahil etmesi, hem kültürel alışverişi hem de sanatın evrenselliğini göstermektedir. Kurt Erdmann gibi halı bilimcileri, bu tasarımların uzun bir tarihsel geçmişe sahip olduğunu ortaya koymuş ve bu halıları belirli türler altında sınıflandırmıştır.

Özellikle Holbein ve Lotto halıları, bu klasifikasyonun önemli örnekleri arasında yer alır. Giovanni Bellini ve Gentile Bellini gibi sanatçılar, halıları tasvir ederken bu unsurları eserlerine dahil etmiş ve bu durum, halıların estetik değerinin yanı sıra, dönemin kültürel dinamiklerini de yansıtmıştır. Crivelli ve

Memling'in eserlerinde de görülen motifler, o dönemin sanat anlayışının bir parçası olarak ön plana çıkmaktadır.

Bu halılar, sadece sanat eserleri değil, aynı zamanda tarihî ve kültürel belgeler niteliğindedir. Ghirlandaio'nun çalışmalarında yer alan halıların tasarımları, Anadolu'nun geleneksel dokumacılığı ve Türk halıcılığının zengin mirasını gözler önüne sermektedir. Ayrıca, bu tasarımların İslam öncesi geleneklerle de bağlantılı olması, sanatsal etkileşimin derinliğini göstermektedir.

Sanatçı isimlerine atfedilen halı desenleri, hem sanatsal yaratıcılığı hem de kültürel etkileşimi simgelemekte, bu alandaki zenginliği ve çeşitliliği ortaya koymaktadır. Bu halılar, tarih boyunca farklı coğrafyalarda ve kültürlerde varlıklarını sürdürmüş, sanatın ve el sanatlarının evrimine önemli katkılarda bulunmuştur.

2.1.Bellini Halıları

Görsel 1- Lorenzo Lotto'nun Karı Koca tablosu, 1523, anahtar deliği motifini gösteren bir "Bellini" halısı ile birlikte.

Görsel 2- Yeniden girintili seccade, Anadolu, 15. yüzyıl sonu ile 16. yüzyıl başı.

Giovanni ve Gentile Bellini, 15. yüzyılda Türk halıcılığının estetik unsurlarını eserlerine başarılı bir şekilde entegre eden önemli sanatçılardır. Özellikle Gentile Bellini'nin İstanbul'u ziyaretinin, onun sanat anlayışına ve uygulamalarına etkisi büyüktür. Halı tasarımlarında gördüğümüz ince bordürler ve girintili motifler, İslami sanattaki zarif detayların ve simetrisinin bir yansıması olarak öne çıkmaktadır.

Bu motifler, sadece sanatçılar tarafından estetik bir unsur olarak değil, aynı zamanda işlevsel bir öğe olarak da kullanılmıştır. "Musket" halıları olarak bilinen seccade örnekleri, bu dönemde İslam sanatına verilen önemin bir göstergesi olarak dikkate değer. Bellini'nin eserlerinde görülen bu tasarım unsurları, sanatçının hem yerel hem de uluslararası düzeyde farklı kültürel unsurları bir araya getirme yeteneğini sergilemektedir.

Uşak seccadeleri ve "Tintoretto" halıları, bu sürecin bir parçası olarak, daha sonraki dönemlerde farklı isimlendirme ve estetik anlayışlarla anılmıştır. Bu halılar, hem sanatsal hem de tarihi bağlamda değerlendirildiğinde, Dönem'in kültürel etkileşimini ve el sanatları geleneğinin sürekliliğini ortaya koymaktadır. Bellini kardeşlerin çalışmaları, Doğu ve Batı arasındaki sanatsal etkileşimin zenginliğini vurgulamaktadır ve dönemin mimari ve dekoratif unsurlarını anlamak için önemli bir ışık tutmaktadır.

2.2. Crivelli Halıları

Görsel 3- Carlo Crivelli'nin Aziz Emidius ile Müjde tablosu, 1486, sol üst köşede Crivelli halısı. Soldaki büyütülmüş detaya bakınız. Üst ortada ikinci, farklı bir halı olduğuna dikkat edin.

Görsel 4-"Crivelli" halısı, Anadolu, 15. yüzyıl sonu-16. yüzyıl başı.

Carlo Crivelli, eserlerinde halı motiflerini ustalıkla kullanarak hem estetik bir değer katmış hem de dönemin zengin kültürel etkileşimini yansıtmıştır. Özellikle halıların merkezi alanlarındaki karmaşık on altı köşeli yıldız motifleri ve stilize hayvan figürleri, Crivelli'nin sanatsal bakış açısını ve detaylara olan dikkatini göstermektedir.

Budapeşte'de bulunan benzer halılar, az bulunmalarına rağmen, Crivelli'nin betimlemelerinin ne kadar değerli olduğunu ortaya koymaktadır. 1482 tarihli Müjde tablosundaki halı, Crivelli'nin kompozisyonlarına nasıl zenginlik kattığını ve izleyiciye sunduğu görsel hikayeleri derinleştirdiğini gösterir. Ayrıca, London Ulusal Galerideki Aziz Emidius ile Müjde tablosunda yer alan farklı halı tipleri, bu geçiş dönemini yansıtmaları bakımından önemli bir örnek teşkil eder.

Bu eserler, erken dönem hayvan desenli halılar ile daha sonraki geometrik tasarımlar arasındaki geçişi temsil etmekte ve İslami sanatın etkilerinin Osmanlı dönemindeki yansımalarını dikkate alarak incelenebilir. Crivelli'nin bu tasarım anlayışı, hem yerel hem de uluslararası sanat algısını şekillendiren çok kültürlü bir ortamın ürünüdür. Dönemin sanatı, farklı kültürel unsurların bir araya gelmesiyle zenginleşirken, Crivelli'nin eserleri bu sürecin önemli bir parçasını oluşturmaktadır.

2.3. Holbein Hahları

Anadolu kilimlerinin Batı Rönesans resimlerinde gözlemlenmesi, bu sanatsal dönemin kültürel etkileşimini ve zenginliğini gözler önüne seriyor. Bu dört tip halı deseni, hem estetik bir değer sunmakta hem de belirli bir zaman diliminde önemli bir yer tutmaktadır.

Tip I, küçük desenli Holbein, ince detaylar ve düzenli tekrarlarla karakterize edilerek, izleyicide derin bir görsel etki yaratmaktadır. Genç Holbein'ın eserlerinde bu tip halılar, zengin bir kompozisyon sunarak hem içerik hem de form açısından dikkat çekmektedir.

Tip II, daha çok Lotto halıları olarak bilinir hale gelmiş, özgün tasarımları ve tabiatla bütünleşen desenleri sayesinde döneminin önemli bir parçası olmuştur.

Tip III, büyük desenli Holbein, özellikle Holbein'ın Elçiler adlı eserinde gözlemlenen düzenli sekizgen ve kare yapı ile bilinir. Bu tür, görsel sadeliği ve simetrisi ile dikkat çekmekte ve izleyiciyi resmin kendi içindeki dengeye yönlendirmektedir.

Tip IV ise, daha karmaşık bir yapıya sahip olup, sekizgenler ve diğer "gül" motifleri ile zenginleştirilmiş büyük, kare bölmeler içerir. Eşit olmayan ölçekli alt dekorasyonları ile görsel derinlik sağlamak ve izleyicide farklı katmanlar hissi uyandırmaktadır.

Bu kilim desenleri, Anadolu'nun zengin kültürel mirasını ve Rönesans dönemi sanatında nasıl bir ilham kaynağı olduğunu göstermektedir. Crivelli ve Holbein gibi sanatçılar, bu motifleri kullanarak görsel anlatımlarını güçlendirmişlerdir. Bu eserler, hem estetik hem de teknik açıdan döneminin önemli bir parçasını oluşturarak, sanatsal tarih içinde değerli bir yer edinmiştir.

2.4. Lotto Halıları

Görsel 5- Lorenzo Lotto'nun Aziz Anthony'nin Sadakası, 1542, iki muhteşem Doğu halısı ile birlikte, ön plandaki Lotto halısı için tip, diğeri ise bir "para-Mamluk"

Görsel 6- Batı Anadolu düğümlü yün "Lotto halısı", 16. yüzyıl, Saint Louis Sanat Müzesi.

Lorenzo Lotto'nun çalışmaları, küçük desenli Holbein Tip II olarak adlandırılan halıların estetiğini etkilemiş ve bu motiflerin Avrupa sanatında yer bulmasını sağlamıştır. Lotto'nun ürettiği halılar, Anadolu'nun zengin tekstil geleneklerini yansıtan özelliklerle doludur; kırmızı zemin üzerine yerleştirilmiş sarı dantelli arabeskler, bu tasarımlarının belirgin unsurlarından biridir. Mavi detayların varlığı da, bu estetik anlayışın bir yansımasıdır.

Halıların 16. ve 17. yüzyıllar boyunca Anadolu'nun Ege kıyılarında üretilmesi, bu bölgenin sanatsal ve kültürel üretiminin ne denli zengin olduğunu ortaya koymaktadır. Aynı zamanda, bu tasarımların İspanya, İngiltere ve İtalya gibi farklı Avrupa ülkelerinde kopyalanmış olması, bu sanat anlayışının geniş bir coğrafyaya yayıldığını göstermektedir.

"Arabesk Uşak" adıyla bilinen bu tür halılar, kendine özgü tasarımı sayesinde uzun ömürlü olmuştur. Motiflerin yaprakları andıran sert arabesklerle zenginleştirilmesi ve dallı palmetlerle sonlandırılması, izleyiciye hem görsel hem de duygusal bir derinlik sunar.

1516 civarında İtalya'ya gelmeleri ve ardından Portekiz üzerinden Kuzey Avrupa'ya doğru yola çıkmaları, bu sanat akımının dinamik tarihini işaret eder. 1660 yılına kadar Hollanda'daki resimlerde kendini gösteren bu halılar, sanatın ve zanaatın birbirini nasıl etkilediğinin somut örneğidir. Böylece, bu halıların tarihi ve estetik katmanları, hem dönemin kumaş dokuma geleneğini hem de Rönesans döneminin sanat anlayışını derinlemesine analiz etme imkânı sunmaktadır.

2.5. Ghirlandaio Halıları

Görsel 7- Aziz ile birlikte tahta çıkmış Madonna ve Çocuk, 1483 civarı

Görsel 8- Batı Anadolu 'Ghirlandaio' halısı, 17. yüzyıl sonu

Domenico Ghirlandaio'nun 1483 tarihli tablosuyla ilişkilendirilen ve A. Boralevi tarafından Transilvanya'daki Hâlchiu Evanjelik kilisesinde bulunan halı, Batı Anadolu'nun zengin dokuma geleneğine ışık tutmaktadır. 15. yüzyılın sonlarına tarihlendirilen bu halı, Ghirlandaio tipinin genel tasarım özelliklerini yansıtır. Özellikle, bir kare içinde yer alan sekizgenden oluşan merkezi madalyon yapısı ve kenarlardan çıkan üçgen, eğrisel desenler, bu halının ayırt edici unsurlarındandır.

16.yüzyılda Çanakkale'nin Batı Anadolu bölgesinde dokunan benzer haliyle, bu dönemin estetik anlayışını ve zanaat becerisini yansıtan güçlü örnekler arasında sayılmaktadır. Ghirlandaio madalyonlu halının Divriği Ulu Camii'nde bulunan parçası, bu geleneğin sürekliliğini gösterirken, benzer madalyon

yapısına sahip halılar 17., 18. ve 19. yüzyıllar boyunca da üretilmiştir. Bugün de Çanakkale bölgesinde bu tür halıların dokunmaya devam edilmesi, geleneğin yaşatıldığını ve evrildiğini göstermektedir.

Thompson'un "Merkezi Tasarımlar" konulu makalesinde doğu halılarındaki merkezi madalyon deseninin kökeni, tarihi ve kültürel bağlamı açısından ilginç bir bakış açısı sunmaktadır. Budist Asya sanatındaki "lotus tabanı" ve "bulut yaka" motifleri ile kurulan ilişki, tasarımın kökenlerinin İslam öncesi dönemlere, özellikle de Yuan dönemi Çin'ine kadar izlenebilir olduğunu ortaya koymaktadır. Brüggemann ve Boehmer'in çalışmaları ise, bu motiflerin Selçuklu veya Moğol istilacılar tarafından Batı Anadolu'ya getirilmiş olabileceğini öne sürerek, bu alandaki zengin kültürel etkileşimi vurgulamaktadır.

Ghirlandaio'nun madalyon tasarımının 15. yüzyıldan 21. yüzyıla kadar olan sürekliliği, halı dokuma sanatı içinde dikkat çekici bir dayanıklılığa işaret eder. Farklı halılarda bulunan çeşitli desenlere kıyasla, bu özel tasarımın belirli bir coğrafi bölgede uzun yıllar boyunca korunmuş olması, hem estetik bir miras olarak değerlendirilebilir hem de kültürel sürekliliğin önemli bir göstergesidir.

3. Batılı Sanatçıların Resimlerindeki Halı Betimlemeleri

3.1. Carlo Crivelli: Aziz Emidius ve Meryem'e Müjde (1486)

Görsel 9- Carlo Crivelli (Yaklaşık 1430/5-yaklaşık 1494)The Annunciation, with Saint Emidius (Meryem'e Müjde Aziz Emidius ile, 1486). (National Gallery London, Eser numarası: NG739, 146.5 x 207 cm2)

İlk resim Carlo Crivelli'nin 1486 tarihli "Aziz Emidio ile Meryem'e Müjde" başlıklı sunak tablosudur (resim 9). Panel, Papa'nın Ascoli Piceno kasabasına özerklik vermesini kutlamak için 25 Mart 1482'de gerçekleşen Müjde Bayramı'nda Crivelli tarafından görevlendirildi. (Hickson,2023) Resimde ana konu dışındaki figürler günlük yaşamdaki davranış ve hareketleriyle betimlenmiş olup, resim bu özelliğiyle ortaçağ geleneğinden ayrılır.(Tükel, 1997)

Rönesans dönemine ait olan bu resimde konusunu incilden alan detaylı bir şekilde ele alınmıştır. Bu tür çalışmalarda, figürlerin ve nesnelerin detaylı tasvirleri, dönemin sanatsal anlayışını ve kültürel değerlerini yansıtır. Baş melek Cebrail'in, Meryem'e müjdeyi iletme anı, dini temaların yanı sıra, yerel azizlerin eserlerdeki rolünü de vurgulamaktadır.

Meryem'in sade ama lüks bir ortamda tasvir edilmesi, o dönemdeki estetik öğeleri ve sosyal normları gözler önüne serer. Kıyafetlerindeki detaylar, dönemin modası ve kadınların toplumsal durumları hakkında bilgi sunmaktadır. Özellikle altın işlemeler ve seçkin kumaşlar, o dönemin aristokrat yaşam tarzını yansıtırken, aynı zamanda Meryem'in kutsallığını da sembolize eder.

Balkon korkuluğundan sarkan halı, İtalya'daki geleneklerin ve halkın sanata olan ilgisinin bir göstergesidir. İtalya'da özel günlerde ve kutlamalarda halıların kullanılması, toplumsal ve kültürel

bağların sürekliliğini simgeler. Bu tür detaylar, eserin genel kompozisyonunu zenginleştirirken, izleyiciye hem görsel bir şölen sunar hem de derinlemesine düşünme fırsatı tanır.

Crivelli'nin sunağı, İncil'de geçen bir olaya müdahale eden yerel bir azizi tasvir etmesi açısından konuyla ilgili diğer dini resimlerden farklıdır. Cebrail ve Meryem'in fiziksel olarak ayrı olmalarına rağmen bu durum, Meryem'e mesajın iletilmesine veya Kutsal Ruh'un frizdeki açıklıktan geçişine engel teşkil etmez. Panelin ana karakterleri oldukça lüks kıyafetler giymiş. Meryem XV 19. yüzyıl kadınlarının tipik kıyafetlerini giyiyordu. Altın işlemeli elbisesinin altına keten iç çamaşırı ve çıplak başında küçük bir taç giyiyor. O zamanlar sadece evli olmayan genç kadınlar ve kraliyet ailesinden kadınlar açık peçe takıyordu. Meryem'in odası sadelikten uzaktır ve dönemin lüks dekoratif eşyalarıyla dekore edilmiştir. Altın işlemler yatak yastıklarını, yeşil-kırmızı yatak örtüsünü ve kırmızı ipek perdeyi süslüyor. Duvardaki rafta altın rengi bir şamdan ve içi suyla dolu ince bir cam şişe var. Panelde, Meryem Ananın bulunduğu odanın üzerindeki balkon korkuluğundan ve Cebrail ile Aziz Emidionun bulunduğu caddenin arkasındaki kemerden sarkan dikkat çekici bir halı bulunmaktadır. İtalya'da özel günlerde ve tatillerde balkonların halılarla süslenmesi uzun süredir devam eden bir gelenektir. Ayrıca Venedik'te duvarlara asılan halı veya diğer tekstil ürünlerinin kiralandığı da biliniyor. (Mack Rosamond 2002:77)

Bu resim, hem dini inançların hem de Rönesans döneminin estetik anlayışının güzel bir birleşimini sergilemektedir. Sanatçının özgün yaklaşımı ve detaylara verdiği önem, izleyicilerin derin bir etki altında kalmalarına olanak tanır.

3.2. Davide Ghirlandaio: Aziz John'la Meryem ve Çocuk İsa (yaklaşık 1490-1500)

Görsel 10- Davide Ghirlandaio (1452-1525)The Virgin and Child with Saint John (yaklaşık 1490-1500) (National Gallery London, Eser numarası: NG2502, 46.5 x 78.8 cm2)

İtalyan Resminde, XV cümlesi. XV, İtalyan sanat tarihindeki tablo sayısızdır şeklinde ifade edilebilir. 1840lı yıllardan itibaren önemli bir kişinin kürsüsü önüne ve Meryem Ananın saklandığı odanın zeminine halılar serilirdi. Tablodaki figürler bu kilimlerin üzerinde ayakta dursa, diz çöксе ya da otursa da kilimler ayrıcalıklı bir mekân yaratarak yüceliklerini vurgulamaktadır. (Mack Rosamond,2002:67) 15. yüzyıl Avrupa resminde.Yüzyılın ortalarından sonra Hz. Türk halılarını üretti. İsa, Meryem ve azizleri veya kraliyet ailesinin üyelerini tasvir eden resimler hariç, esas olarak yerde bir sanat objesi olarak tasvir edilmiştir. (Mack Rosamond, 2002:77)

Davide Ghirlandaio'nun eserinde, Meryem Ana, Çocuk İsa ve Aziz Yuhanna'nın tasvir edilmesi, dönemin dini temalarını ve karakterleri arasındaki ilişkileri derinlemesine incelemeye olanak tanır. Çocuk İsa'nın önünde yer alan Türk halısı, hem estetik bir unsur olarak hem de kültürel bir bağlamda, farklı medeniyetlerin etkileşimini ve sanat anlayışını gösterir. Halının varlığı, o dönemde lüks ve zarafetin bir ifadesi olarak kabul edilmektedir.

Resmin arka planında görülen tarihi yapılar — Pantheon, Kolezyum, Castel Sant'Angelo ve Vatikan — Roma'nın zengin tarihini ve mimari mirasını gözler önüne serer. Bu detaylar, eserin sadece dini bir anlatım değil, aynı zamanda coğrafi ve kültürel bir bağlam sunduğunu göstermektedir. Ghirlandaio'nun bu yapıların betimlemeleriyle, izleyicilere dönemin sosyal ve kültürel dokusunu aktarma amacı güttüğü anlaşılmaktadır.

Meryem Ana'nın, kucağındaki Çocuk İsa'yla birlikte kuzeni Vaftizci Yahya'ya bakarak onu kutsaması, aynı zamanda dini hiyerarşilerin ve inanç yapılarının altını çizer. Yahya'nın İsa'ya olan bakış açısı, onun dini bir otorite olarak kabulünü pekiştirir ve bu durum, Resim sanatındaki anlatım zenginliğini ortaya koyar. Tablonun küçük boyutu, özel bir ibadet alanı için tasarlanmış olabileceğini düşündürmektedir, bu da eserin kişisel bir anlam taşıdığına işaret eder. Sanatçının detaylara verdiği önem ve kompozisyon genelindeki derinlik, izleyicilere hem ruhsal bir deneyim sunar hem de sanatsal bir estetik zevk sağlar. Ghirlandaio, bu eseriyle hem dini temaları ele almış hem de dönemin kültürel zenginliğini yansıtmaktadır.

3.3. Quinten Massys: Tahtta oturan Meryem Ana, Çocuğu ve Dört Meleğiyle (1500 civarı)

Görsel 11- Quinten Massys (1465/6-1530) The Virgin and the Child Enthroned with Four Angels (yaklaşık 1500) (National Gallery London, Eser numarası: NG6282, 43.5 x 62.3 cm2)

Londra'daki National Gallery'de Quinten Massys'in dokuz eseri bulunmaktadır. Quinten Massys'in "Tahtta Oturan Meryem ve Dört Melekle Birlikte Çocuk İsa" adlı eseri, ince işçilik ve detay zenginliğiyle dikkat çekmektedir. Meryem Ana'nın tahtı, sanatta alışılmışın dışında bir yaklaşım sergileyerek, merkezi perspektif kurallarına aykırı bir şekilde tasarlanmıştır. (Dunkerton, 2008:60) Tahtın sağa kaydırılmış olması, izleyiciye farklı bir bakış açısı sunarken, Meryem'in başının merkez ekseninde yer alması, onun bu kompozisyondaki merkezi rolünü vurgulamaktadır. (Dunkerton, 2008:74)

Eserin detaylarında, Meryem'in rehberliğinin tahtın altına yerleştirilen halıda nasıl yansıtıldığı da önemli bir özelliktir. Uçan meleklerin giydiği taç, genel kompozisyonun merkezi unsurlarından biridir ve Meryem'in önemini pekiştirmektedir. Eserin dinamik yapısı, iki meleğin Meryem'i taçlandırma sürecinde gösterdiği hareketle daha da belirginleşmektedir; bu durum, ruhsal bir yükseliş ve kutsallık tasvirine işaret eder.

Bebeğin annesinin kucağında dinlenmesi ve boynundaki kırmızı mercandan kolye, izleyiciye duygusal bir bağ sunmakta ve eserin sıcaklığını artırmaktadır. Ayrıca, Türk halısının girift motifleri, Meryem'in tahtının altındaki zemin olarak detaylı bir şekilde işlenmiştir. Bu halının XVI. ve XIX. yüzyıllarda Kuzey Avrupa'da değerli bir lüks nesne olarak öne çıkması, kültürel zenginliğin ve farklı medeniyetlerin Sanat üzerindeki etkisini göstermektedir. (Dunkerton,2008:72) Türk halısı XVI. 19. yüzyılda Kuzey Avrupa'nın en değerli lüks nesnelere biridir. Halının dokusundaki ve düğümlerindeki incelik, sanatçının ustalığını bir kez daha gözler önüne sererken, izleyiciye görsel bir şölen sunmaktadır. Massys, bu eserinde hem teknik becerisini hem de dönemin sanatsal anlayışını başarılı bir biçimde yansıtmıştır.

3.4. Lorenzo Lotto: Giovanni della Volta'nın Karısı ve Çocuklarıyla Birlikte Portresi (1547)

Görsel 12- Lorenzo Lotto (1480-1556/7) Portrait of Giovanni della Volta with his wife and Children (1547). (National Gallery London, Eser numarası: NG1047, 104.5 x 138 cm2)

15. yüzyılda İtalya, özellikle Floransa ve Roma, zenginlik ve estetik anlayışların yansıdığı önemli bir sanat merkezi haline gelmiştir. Bu dönemde zengin İtalyan aileleri, statülerini ve yaşam tarzlarını göstermek amacıyla değerli halıları sofralarında bulundurmamayı tercih etmişlerdir. Bu durum, dönemin estetik anlayışını ve sosyal dinamiklerini gözler önüne sermektedir. (Mack Rosamond, 2002:76) Lorenzo Lotto, bu dönemde bireyler arasındaki ilişkileri sanatsal bir dille ifade etmiş, çiftlerin bağlarını onurlandıran portreler üretmiştir. Bu tür resimler, hem dönemin toplumsal değerlerine hem de bireysel anlamda bağlılık ve sevgi temalarını yansıtarak büyük bir popülerite kazanmıştır. (Hughes, 1986: 20)

Lorenzo Lotto'nun Giovanni della Volta ve ailesini tasvir ettiği bu tablo, 1500'lü yılların İtalya'sında nadir olarak görülen bir aile portresi olarak öne çıkıyor. Bu tür eserler, o dönemdeki aile yapısını ve toplumsal ilişkileri anlamada önemli bir kaynak sağlıyor. Tabloda tasvir edilen Giovanni della Volta'nın, sanatçı ile olan bağlantısı, eseri hem kişisel hem de tarihsel bir öneme sahip kılıyor. Lotto'nun 1538'den 1556'ya kadar tuttuğu kişisel defterinde bir Türk halısını kaydetmiş olması, sanatçının sanatsal ilgi alanını ve resimlerinde kullandığı unsurların çeşitliliğini gösteriyor. Halılar, Lotto'nun eserlerinde estetik bir bileşen olarak yer alırken, aynı zamanda dönemin kültürel etkileşimlerinin bir yansıması olarak da önemli bir yer tutuyor. Sanatçının kiliselerden veya özel koleksiyonlardan halıları resimlerine eklemesi, hem günlük yaşamı hem de dönemin toplumsal değerlerini yansıtır. (Kim,2016:184)

Bu resim, sadece görsel bir eser olmanın ötesinde, dönemin sosyal yapısını, sanat anlayışını ve kültürel alışverişini anlamamıza yardımcı olan önemli bir çalışmadır. Lotto'nun yaratıcılığı ve detaylara olan dikkati, bu eserde kendini derin bir biçimde göstermektedir.

Resim, tarihsel ve sanatsal önemiyle dikkat çekiyor. Loto halısının deseninin pek bilinmemesi, eserin özgünlüğünü ve sanatçının benzersiz yaklaşımını vurgulayan bir unsur olarak öne çıkıyor. 23 Eylül 1547 tarihinde Giovanni della Voltaya sunulmuş olması, tablunun dönemin sanat çevresinde önemli bir yer kapladığını gösteriyor. Portre büyük ihtimalle kiralık olarak yapılmıştı. (Nejad,2012:14)

Portrelerin kiralık olarak yapılması, o dönemdeki sanat üretimindeki ticari ilişkilerin ve patronaj sisteminin bir yansımasıdır. Sanatçının, alıcı veya talep eden kişi için özel olarak eser ortaya koyması, hem sanatın bireysel hem de toplumsal boyutunu ortaya koyar. Bu durum, eserin hem sanat değeri taşırken hem de dönemin ekonomik ve sosyal dinamiklerini yansıtmayı açısından dikkate değerdir.

Ayrıca, bu tablo sayesinde geçmişteki sanat anlayışı, estetik değerler ve toplumsal yapılar hakkında daha fazla bilgi edinme fırsatı buluyoruz. Hem Loto halısının hem de diğer unsurların bir araya gelmesi, eserin derinliğini artırarak izleyiciye tarihi ve sanatsal bir yolculuk sunuyor.

Bu resim, ailenin samimi ve günlük yaşamını yansıtan zengin detaylarla dolu bir kompozisyona sahip. Türk halısıyla kaplı masa, dönemin zengin kültürel mirasını ve estetik anlayışını gözler önüne seriyor. Masanın üzerindeki gümüş kasedeki kirazlar, paylaşım ve bağlılık temasını simgeliyor, bu da ailenin bir arada olmanın değerini vurguladığını gösteriyor.

Bayanın pembe saten elbisesi, zarafeti ve inceliği temsil ederken, elbisenin sağ kolundaki açık ve koyu alanlar arasındaki belirgin fark, detaylı işçilik ve estetik bir anlayışı sergiliyor. Bu, dönemin moda anlayışını ve sanatçının dikkatini çekici detaylara verdiği önemi yansıtıyor.

Kızın, annesine kirazları aktarırken gösterdiği dikkat, aile içindeki sevgi ve bağlılığı simgelerken; erkek kardeşin kirazları babasından kapmaya çalışması, çocuklar arası etkileşimi ve oyun oynamanın getirdiği neşeyi temsil ediyor. Çocuğun şeffaf mavi kumaşla kaplanması, masumiyet ve koruma gibi temaları işleyen derinlikli bir sembolizm katıyor.

Ailenin en büyük oğlunun temsilinin, varis olmasının önemini vurgulamak amacıyla tabloya dahil edilmiş olabileceği düşüncesi, dönemin sosyal yapısını ve aile dinamiklerini anlamaya katkı sağlıyor. Bu unsurlar, gösterişli gümüş kâsenin dış yüzeyindeki desenlerin, halı motiflerine benzerliğiyle birleştiğinde, hem estetik bir keyif sunuyor hem de ailenin kültürel bağlarını güçlendiriyor.

Son olarak, tablonun sağ tarafındaki aydınlatma, eserin belirli bir ortam için tasarlandığını ve bunun doğal bir atmosfer yaratmaya yönelik olduğunu gösteriyor. Bu unsurlar, tabloyu sadece bir aile portresi olmaktan çıkarıp, dönemin kültürel ve sosyal dinamiklerini anlamamıza yardımcı olan bir sanat eseri haline getiriyor.

Lotto'nun eserleri, çiftler arasındaki manevi bağları ve evlilik ilişkilerini etkileyici bir şekilde betimleme yeteneğiyle tanınmaktadır. Bu bağlamda, tablo sadece sanatsal bir portre değil, aynı zamanda dönemin sosyal ve kültürel dinamiklerine dair önemli bir belge niteliğindedir. (Nejad,2012:15)

Sonuç

Avrupa resimlerinde Türk halılarının tasviri, dönemin sosyo-ekonomik ve kültürel dinamiklerini yansıtması açısından oldukça önemli bir özellik taşır. Dini sanat eserlerinde, halılar genellikle ruhsal ve manevi bir derinlik sunarak insanın büyüklüğünü vurgularken, soylu aile portrelerinde ise zenginliği ve toplumsal statüyü simgeler. Bu bağlamda, halılar, portrelerde sadece estetik bir ya da arka plan unsuru olmanın ötesine geçerek, sahiplerinin ekonomik gücünü ve sosyal konumlarını gözler önüne seren belirgin göstergeler haline gelmiştir.

Özellikle masa üzerinde yer alan bir portredeki halı, farklı lüks eşyalarla birlikte zenginliğin açık bir ifadesi olarak öne çıkmaktadır. Halıların bu şekildeki tasvirleri, sanat eserlerinin tekrarlanmasında ve sembolik anlamlarının katmanlarında önemli bir rol oynamıştır. Bu durum, zamanla halının sadece bir nesne olarak değil, aynı zamanda toplumsal ve kültürel kimliğin bir parçası olarak anılmasına yol açmıştır.

Kuşkusuz, Türk halıları, tarihleri, çeşitleri ve teknik özellikleri açısından araştırmacılara zengin bir bilgi kaynağı sunmaktadır. Özellikle motifleri ve kompozisyonları, sanatsal anlamda derinlemesine incelenmiştir. XVIII. yüzyılın sonlarına kadar, halılar Avrupa'da lüks bir eşya olarak büyük bir talep görmüş ve sosyal statünün bir göstergesi haline gelmiştir.

İslam ülkelerinde halılar genellikle oturmak ve ibadet amaçlarıyla kullanılmasına rağmen, Avrupa'da işlevleri değişmiştir. Halılar, masa ve şifonyerlerin üzerine serilerek, evlerde ve kiliselerde dekoratif bir unsur olarak değerlendirilmeye başlanmıştır. Bunun yanı sıra, soylu evlerinin balkonlarına asılması, halının sadece bir estetik unsur olarak değil, aynı zamanda toplumsal bir sembol olarak da konumlandığını göstermektedir.

Bu dönüşüm, kültürel farklılıkların ve estetik kavramların nasıl değişebileceğini ortaya koyan önemli bir örnek teşkil eder. Halılar, hem doğudaki kullanımlarıyla hem de batıya taşınan hallerindeki evrimiyle, farklı kültürler arasında bir köprü oluşturarak birbirlerinin sanat anlayışlarını ve yaşam tarzlarını

etkilemişlerdir. Bu bağlamda, Türk halıları, tarihi ve kültürel açıdan son derece değerli bir forma dönüşmüştür.

Saraylarda ve soyluların portrelerinde halıların yer alması, bu nesnelerin sosyal durumu ve ekonomik gücü simgeleme işlevini pekiştirmiştir. Bu tür tasvirler, Avrupa toplumunun sosyo-psikolojik yapısına dair pek çok bilgi sunmaktadır. Halılar, sadece estetik bir unsur değil, aynı zamanda güç, zenginlik ve statü sembolleridir.

Dolayısıyla, Avrupa resmindeki Türk halıları, yalnızca sanatsal bir ifade biçimi değil, aynı zamanda toplumların dinamiklerini, zenginliklerini ve kültürel etkileşimlerini anlamak açısından antropolojik objeler olarak da değerlendirilebilir. Bu bağlamda, halılar, iki farklı kültür arasında bir köprü işlevi görmüş ve her iki tarafın sanat ve yaşam biçimlerine dair önemli ipuçları sunmuştur.

Sonuç olarak, Türk halıları, sadece estetik bir parça olmanın ötesinde, Avrupa toplumu için sosyo-psikolojik analizlerde antropolojik nesnelere olarak da önemli bir yer tutmuştur. Bu durum, kültürel etkileşimlerin ve tarihsel bağların derinliklerini anlamak açısından dikkate değerdir. Türk halıları, Avrupa resimlerinde çeşitli sosyal ve kültürel mesajlar taşıyan önemli bir unsurdur. Döneminin estetik anlayışını ve toplumsal yapılarını da yansıtan bu eserler, zenginlik ve güç simgesi olmanın yanı sıra, kültürel etkileşimlerin ve alışverişlerin de bir göstergesi niteliğindedir.

Kaynakça

- Aslanapa, O. (2005) Türk Halı Sanatının Bin Yılı, İstanbul: İnkılap Yayınları.
- Aytaç, A ve Aksoy, A. (2006) Yabancı Ressamların Tablolarında Tasvirlenen (15-20. Yy.) Türk Halıları, Konya: Selçuk Üniversitesi Yayınları.
- Batari, F. (2004) Macaristan Uygulamalı Sanatlar Müzesi'ndeki Türk Halıları, Ankara: Türkeli Dergisi, s. 74-79.
- Diyarbakirli, N. (1969) "Türk Sanatının Kaynaklarına Doğru", Türk Sanat Tarihi Araştırma ve İncelemeleri, İstanbul, s. 112-177.
- Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi, Uşun Tükel, İstanbul: Yem Yayın Yapı Endüstri Merkezi Yayınları, 1997, "Crivelli, Carlo" maddesi.)
- Franses, M. (2007) Erken Türk Halılarının Kısa Tarihi, Tanrıya Adanmış Halılar, Transilvanya kiliselerinde Anadolu halıları 1500-1750, İstanbul:Sakıp Sabancı Müzesi Yayınları.
- Mack Rosamond E.(2002), Bazaar to Piazza, Islamic Trade and Italian Art 1300-1600. Berkeley: University of California Press.
- Polo, M. (1955) La Description du Monde (L. Hambis, Çev.). Librairie C.Klincksieck.
- Rosamond, E. Mack, (2005) Doğu Malı Batı Sanatı, (Çeviren:Ali Özdemir) İstanbul: Ötügen Neşriyat Yayınları
- Sherill, S. B. (1996) Avrupa ve Amerika Halı ve Kilimleri, Aberville.
- Sönmez, Z. (2006) Türk-İtalyan Siyaset ve Sanat ilişkileri, İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Uğurlu, A. (1987) Orta Çağ Anadolu Dokuma Sanatı, İlgı Dergisi, sy. 48, İstanbul, s. 2-7.
- Yetkin, Ş. (1981) Türkiye'de Tarihi Türk Halıları, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Yetkin, Ş. (1964) İstanbul Türk Ve İslam Eserleri Müzesinde Bulunan Bazı Halılar Ve Rönesans Ressamlarının Eserleri, Ankara: Türk Kültürü Araştırmaları Dergisi, (2), .206- 222.
- Yıldız, N. (2002) İngiliz Kültüründe Osmanlı Etkileri, Türkler (yayına haz. Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek ve Salim Koca'. Yeni Türkiye, 564-580.

İnternet Kaynakçası

- Behrang N. N. (2012) The Meaning of Oriental Carpets in the Early Modern domestic Interior: The Case of Lorenzo Lotto's Portrait of a Married Couple, ARTiculate, Vol 1, s. 4-21 (Erişim 11.11.2023) <https://journals.uvic.ca/index.php/articulate/article/view/10731>
- Dunkerton,J. (2008) "The Technique and Restoration of The Virgin and Child Enthroned, with Four Angels by Quinten Massys", National Gallery Technical Bulletin Vol 29. (Erişim 11.11.2023)

<https://www.nationalgallery.org.uk/research/research-resources/technical-bulletin/the-technique-and-restoration-of-the-virgin-and-child-enthroned-with-four-angels-by-quinten-massys>

Hickson,S. (2020) “Carlo Crivelli, The Annunciation with Saint Emidius,” Smarthistory, 15 Haziran, 2020. Erişim 10. 11. 2023. <https://smarthistory.org/crivelli-annunciation/>

Hughes,D.O.(1986) Representing the Family: Portraits and Purposes in Early Modern Italy, The Journal of Interdisciplinary History, Vol 7 No 1, s.20-21. <https://www.jstor.org/stable/204123> (Erişim 11.11.2023).

Kim, D.Y.(2016) Lotto’s carpets: Materiality, Textiles, and Composition in Renaissance Painting, The art Bulletin, vol 98 No 2, (2016), s.184. (erişim 11.11.2023) <https://www.jstor.org/stable/43948874>

Görsel Kaynakça

Görsel1.https://www.diariodesevilla.es/galerias_graficas/Lorenzo-Lotto-Retratos-Museo-Prado_3_1255104485.html#slide-28 Erişim Tarihi:15.10.2023

Görsel 2. <https://tr.glosbe.com/tr/nl/seccade> Erişim Tarihi:15.10.2023

Görsel3.<https://serkanhizli.wordpress.com/2022/12/13/meryeme-mujde-carlo-crivelli-1486-tarihli/> Erişim Tarihi:15.10.2023

Görsel4.https://enacademic.com/pictures/enwiki/67/Crivelli_carpet_Anatolia_late_15th_early_16th_century.jpg Erişim Tarihi:15.10.2023

Görsel 5. <http://www.levantineheritage.com/interview13b.html> Erişim Tarihi:15.10.2023

Görsel6..https://www.wikidata.org/wiki/Q6685059#/media/File:Western_Anatolian_knotted_woll_carpet_with_Lotto_patern_16th_century_Saint_Louis_Art_Museum_vertical.jpg Erişim Tarihi:15.10.2023

Görsel7,https://www.wikidata.org/wiki/Q3944518#/media/File:Domenico_Ghirlandaio_Madonna_and_Child_enthroned_with_Saint_c_1483.jpg Erişim Tarihi:15.10.2023

Görsel8.https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/5/55/West_Anatolian_%E2%80%98Ghirlandaio%E2%80%99_Rug.jpg Erişim Tarihi:15.10.2023

Görsel 9. <https://www.nationalgallery.org.uk/paintings/carlo-crivelli-the-annunciation-with-saint-emidius> Erişim Tarihi:15.10.2023

Görsel 10. <https://www.nationalgallery.org.uk/paintings/davide-ghirlandaio-the-virgin-and-child-with-saint-john> Erişim Tarihi:15.10.2023

Görsel 11. <https://www.nationalgallery.org.uk/paintings/quinten-massys-the-virgin-and-child-enthroned-with-four-angels> Erişim Tarihi:15.10.2023

Görsel 12. <https://www.nationalgallery.org.uk/paintings/lorenzo-lotto-portrait-of-giovanni-della-volta-with-his-wife-and-children> Erişim Tarihi:15.10.2023